

BIJ DE DOOD VAN GERARD REVE

(tekst te publiceren in *PINK & ZO*, tijdschrift van COC-Nijmegen en Arnhem, 26, 2006, nr. 2)

Het kan niemand in Nederland zijn ontgaan: kort voor Pasen 2006 overleed Gerard Reve (1923-2006). De media waren een paar dagen weer vol van de grote zelfbenoemde Volksschrijver. Maar de meeste geschreven stukjes bleven nogal plichtmatige necrologieën en de TV-herhalingen waren bekend materiaal. Wat is er werkelijk nog te zeggen aan het einde van Reve's veelbewogen schrijversleven?

De dood van Gerard Reve kwam niet onverwacht. De schrijver zelf schreef en dichtte al in de jaren '60 uitvoerig over 'God, de Liefde en de Dood', die in zijn gedachtewereld één zijn. Sommigen spraken van aanstellerij of 'koketteren met de dood', anderen van een serieuze kunst- en levensopvatting die Reve verbond met Romantiek en Decadentie.

Echt concreet werd het perspectief van het definitieve einde vooral sinds 1998. In dat jaar publiceerde Reve zijn laatste scheppende proza, de roman *Het hijgend hert*. Het was, ook voor de meest doorgewinterde liefhebbers van Reve's latere werk, geen boek waar het hart sneller van gaat kloppen, misschien op een sublieme passage over 'geordende droefheid' na. Midden tijdens de voorbereidingen aan dat boek was Reve aan zijn hart geopereerd. Het liet zijn sporen na in de compositie van die roman. Eigenlijk zou de schrijver van de gevolgen van de medische ingreep nooit meer helemaal herstellen.

Niet lang na de laatste roman openbaarden zich de eerste tekenen van de ziekte van Alzheimer. In een reeks van jaren zagen de lezers een gestaag verder aftakelende Reve. Aanvankelijk was dat ook nog wel ontroerend. In *De nadagen van Gerard Reve* (2002) beschreef de journalist Ad Fransen hoe Reve van een eigengereide en soms agressieve kunstenaar was geworden tot een vrolijke en eigenlijk nogal lieve oude man, goed verzorgd door zijn partner Joop Schaffhuizen. In de jaren daarna werden de reportages en nieuwsberichten steeds bedroevender. Reve ziek, Reve overgebracht naar verzorgingstehuis, Reve alleen nog maar gelukkig met plaatjes van poezen, Reve met algeheel geheugenverlies.

En op het allerlaatst, in een reportage in *HP-De Tijd* uit maart 2006, het vreselijkste: een beschrijving van Gerard Reve die zijn geest kwijt is, die niet meer kan praten, niet meer wil eten en drinken, die een kind, een plant geworden is. Goddank waren bij die laatste, treurige reportage geen nieuwe foto's meer afgedrukt. De ontluistering was er al in woorden.

Na zo'n lijdensweg komt de dood als een bevrijding, een verlossing, een genade. En hoe mooi is wat dat betreft ook de symboliek van de datum: Reve is net voor de Goede Week ingeslapen, en deelt daarmee in bepaalde zin in Lijden en Dood van de Zoon van God. Ook de parallel met het sterven van paus Johannes Paulus, precies een jaar eerder, stemt tot nadenken. Ironie van het lot? Of een laatste ironische grap van de potsenmaker Reve?

TV-STER

Intussen roept zijn overlijden veel vragen op. De meest voor de hand liggende daaronder zijn in de media al luid en duidelijk gesteld. Wat waren Reve's belangrijkste werken? En de meest spraakmakende schandaaltjes en rellen? Hoe zat het ook alweer met ezelsproces en kus aan minister Klompé? En eventueel nog: wat vinden anderen van Gerard Reve, en wie is er door hem beïnvloed?

In dit koor van voorspelbare stemmen viel eigenlijk alleen alleen Jan Wolkers op. Die gaf op ruimhartige wijze in een paar zinnen uiting aan zijn bewondering voor Reve's kunstenaarschap, ook al is dat zo volkomen anders geweest dan het zijne. Die reactie was wel anders dan de obligate blijken van 'respect' van autoriteiten en, erger, collega-schrijvers. Zo zag Harry Mulish (bij leven door Reve zo terecht betiteld als *Herrie Muller*) zijn kans schoon voor een posthume trap na. – Was het niet eerder een blijk van klasse geweest om te zwijgen?

Maar deze vragen blijven toch maar aan de oppervlakte. Misschien mag ik hier nog een paar verdergaande zaken aansnijden. Een eerste kwestie heeft opnieuw met die media te maken. Sinds *Het hijgend hert* (1998) is er op enkele welkome brievenuitgaven na geen nieuw werk meer van Reve verschenen. Maar in literair Nederland gaan de ontwikkelingen razendsnel. Reve's *Verzameld Werk* (1998-2001) hield de publieke aandacht nog bij de teksten, maar sindsdien is Reve weer meer en meer geworden tot een media-ster. Iemand die men graag interviewt, een *TV-personality*, een beroemdheid bij wie bevoorrechte journalisten aan huis mogen langsgaan voor een 'exclusieve reportage'. Iemand *over wie* men schrijft. En omdat Reve altijd wel iets grappigs, opmerkelijks of provocerends had te zeggen, was publiciteit en aandacht gegarandeerd.

Men schat dat van Gerard Reve in totaal, gedurende zijn meer dan vijftigjarige schrijverscarrière, een à twee miljoen exemplaren boeken zijn verkocht. Dat lijkt veel, maar is het niet. Het betekent dat van al die miljoenen mensen die voor de TV de herdenkinguitzendingen en herhalingen van vroeger volgden, verreweg de meesten Reve alleen kenden als pratende kop op de 'Verreikijk', en niet van zijn boeken. Het is vreemd als een schrijver vooral bekend is door iets anders dan zijn schrijfsels.

Reve zelf is zeker mede verantwoordelijk voor deze paradox. Hij heeft de publiciteit altijd bewust gezocht en bracht zijn werk daarmee actief aan de man, ook in een tijd dat dit nog helemaal ongebruikelijk was. Vanaf de vroege jaren zestig gebruikte hij vooral de TV voor zijn 'winkel'.

Maar hoe verhoudt zich de publieke figuur Reve tot de kunstenaar? Zou het VIP-zijn het zicht op zijn werk uiteindelijk niet vooral versperren? Wie *leest* Reve eigenlijk nog? En een nog pijnlijkere vraag: wie doet dat over tien jaar? Ook de roem van grote auteurs kan snel vervagen. W.F. Hermans, tot voor een paar jaar een van 'de grote drie' (met Reve en Mulish) is uit het bewustzijn van lezend Nederland zo goed als verdwenen: doder dan dood, net als andere absolute toppers van vroeger, zoals S. Vestdijk of S. Carmiggelt. Hopelijk vergaat het Reve niet zo. Maar wie zal het zeggen?

SCHERMPJE ERTUSSEN

In de *Volkscrant* (10 april 2006) stonden daags na Reve's overlijden al meteen berichten met bepaald treurig stemmende geluiden uit het onderwijs. 'Mijn leerlingen knappen af op de seks in zijn boeken,' zegt een lerares uit Rotterdam. Vooral het homo-erotische karakter ervan vinden de leerlingen 'walgelijk'. Is het op TV dan niet vele malen erger met die vermaledijde seks? Nee, want 'dan zit er een schermje tussen'. Het staat er echt zo!

Een tekst met woorden, simpel zwart op wit, is dus confronterender dan heftige, platte beelden? Je zou er een pleidooi voor de kracht van literatuur in kunnen lezen als het allemaal niet zo treurig was. Decennia van emancipatie-strijd, van op de barrikaden staan voor homo-rechten (want ja, ook dat heeft Reve nadrukkelijk gedaan), voor de vrijheid van literatuur en tegen godsdienstfanaten, zedenprekers en fatsoensrakers, al die ruzies en rellen die hij is aangegaan – het lijkt allemaal voor niets. De moderne preutsheid en het moderne analfabetisme (elke zin langer dan zeven woorden is 'te moeilijk') lijken voorlopig de overhand te krijgen.

Reve's werk zal nog wel herdrukt worden. Maar het *Verzameld Werk* heeft een strop opgeleverd en is verramsjt, en de *Verzamelde Brieven* komen wellicht nooit meer tot stand. Verder heeft Reve, zoals iemand in de krant zegt, 'het enthousiasme van leraren nodig om gelezen te blijven worden.' Dat ziet er dus niet best uit. Niemand onder de veertig schijnt Reve nog vrijwillig te lezen.

Voor mij is dat onvoorstelbaar. Maar ja, ik ben al boven de veertig. Met rode oortjes las ik in de late jaren '70 mijn eerste Reves, heel geheim, geleend, buitenshuis in het vrije veld... En vanaf het begin was ik gegrepen door zijn denkwereld, door zijn durf om te zeggen wat niemand zei, om zijn raarste fantasieën (die ik meestal niet eens deelde) uit te leven. Dat je over liefde en seks met mannen kon schrijven in mooie, niet-pornografische taal, vind ik nog altijd prachtig. En de combinatie van die vrijmoedige erotiek met katholicisme en vooral met Reve's hartverwarmende godsbeeld: verrukkelijk. De God en de Maria van Reve, ja, daar kan een mens iets mee. En dan Reve's ironie, die zelfs het raarste, zwaarste en ernstigste een alledaags gezicht geeft en voor ons, zwakke mensen, hanteerbaar maakt! Ook later, tot en met het weergaloze *Bezorgde Ouders* (1988) en het malle *Boek van Violet en Dood* (1996) heb ik hikkend en schokkend van de lach en van verbijstering zijn teksten gelezen: deze schrijver was uiteindelijk aan alle 'normaliteit' voorbij en schreef volstrekt zijn eigen ding.

Reve's werk was voor mij een openbaring, een bevrijding van geborneerdheid en geremdheid. Aan de hand van zijn boeken heb ik leren denken en durven, leren kiezen voor mijn eigen leven. Hoe zouden jongeren zulk fantastisch werk nu helemaal niet meer willen lezen? En dan nog wel uit benepen 'walging' vanwege een potje seks (zo kuis als het bij Reve ook beschreven wordt) of een paar te lange zinnen?

TOEKOMST

Maar laten we niet somber worden. Dat zou als eresaluut aan Reve wel heel slecht passen. Beter kunnen we ons voorstellen hoe de grote Volksschrijver aan de hemelpoort staat en door Petrus ondervraagd wordt. Volgens priester Antoine Bodar, zelf toch niet echt een exponent van een ironische en relativerende denkstijl, zal Reve onmiddellijk worden binnengelaten, 'als Petrus een beetje humor heeft'. Daar hopen we dan maar op...

En achter die hemelpoort moet dan ergens God zitten. Misschien. Want de pastoor van Machelen, Reve's Belgische woonplaats, zou de schrijver ooit op diens fundamentele vraag 'of God bestaat' hebben geantwoord: 'Welnee, Hij doet maar alsof'. Een onnavolgbaar Reviaans antwoord, dat alle mogelijkheden prettig openlaat.

Maar er zal zich na de hemelpoort toch minstens een prachtig vergezicht ontvouwen voor de gekwelde schrijver? Hij heeft gewoon *recht* op de troost van prachtige, roomblanke, Eeuwige Jongens, nooit meer eenzaam, maar allemaal voorgoed in vrede en harmonie samen. Ja, en op flessen Nimmer Oprakende Wijn, en op pennen waaruit hij moeiteloos de schitterendste teksten produceert voor een dankbaar hemels publiek (daar wordt natuurlijk wél gelezen). En die hemel kan niet compleet zijn zonder katholieke en, vooruit, ook niet-katholieke dieren. Waaronder een heleboel katten en poezen, maar ook een ezel en een grote lieve beer.

En hoe moet het op aarde verder met ons? Kunnen wij eigenlijk wel zonder Gerard Reve? De katholieke kerk heeft voor dergelijke gevallen van menselijk gemis een probaat middel: de heiligverklaring. Zo kan een geliefde voorbeeldfiguur voor de wereld ook na zijn dood een blijvend aanwezige worden. De Heilige Vader is toch al bezig met de canonisering van Johannes Paulus II. Kan hij in zijn grote wijsheid niet meteen de heiligverklaring van Sint-Gerardus medepakken? *Santo subito!*

Vincent Hunink

[Naar de pagina met de Index Revianus](#)